

of a Region: Methodical Approaches to Evaluation]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 3 (2012): 224-230.

Semenenko, I. M. *Zabezpechennia staloho rozvytku rehionu: instytutsiini zasady ta transformatsiia tsilyovoho upravlinnia pidpriemstvamy* [Ensuring Sustainable Development of the Region: Institutional Foundations and Transformation of Targeted Enterprise Management]. Sievierodonetsk: SNU im. V. Dalia, 2017.

Shvets, Yu. Yu. "Innovatsionnoye razvitiye kak faktor povysheniya konkurentosposobnosti regiona" [Innovative Development as a Factor in Increasing the Competitiveness of the Region]. *Biznes Inform*. 2011. https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2011-3_0-pages-61_63.pdf

Yokhna, M. A., and Stadnyk, V. V. *Ekonomika i orhanizatsiia innovatsiinoi diialnosti* [Economics and Organization of Innovative Activity]. Kyiv: VTs «Akademii», 2005.

УДК 332.14:352](477)

JEL: O18; P49; R10

ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

©2020 САХНО Т. А.

УДК 332.14:352](477)

JEL: O18; P49; R10

Сахно Т. А. Економічне забезпечення діяльності об'єднаних територіальних громад

Стаття присвячена дослідженню особливостей формування економічного потенціалу об'єднаних територіальних громад. Метою статті є визначення сутності та дослідження складових економічного забезпечення діяльності об'єднаних територіальних громад, стану та особливостей економічного забезпечення їх розвитку. Систематизовано підходи до економічного розвитку об'єднань та їх фінансового забезпечення стосовно проблематики місцевого економічного розвитку. Визначено основні чинники місцевого економічного розвитку. Розкрито категорії, з яких складається економічне забезпечення об'єднань, порядок формування місцевих бюджетів. Визначено зміни до Бюджетного кодексу України, які впливають на формування бюджетів об'єднаних територіальних громад. Проведено порівняльний аналіз та відслідковано динаміку зростання доходів місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад на прикладі Черкаської області. Серед очевидних категорій, які здатні впливати на процеси формування місцевого бюджету, – особливості адміністративно-територіальних одиниць. Здійснено аналіз окремих фінансових показників виконання бюджетів об'єднаних громад у розрізі регіонів України. Основні переваги цього методу полягають у визначенні ступеня фінансової самостійності об'єднань. Визначено фактори впливу на фінансову спроможність громади. З'ясовано, що економічна самостійність громади залежить від фінансових ресурсів, які формують місцевий бюджет, і факторів впливу на його нарощення. Економічне забезпечення життєдіяльності об'єднаних територіальних громад є основою місцевого економічного розвитку та першочерговим завданням органів місцевого самоврядування. Зміцнення їх фінансової незалежності впливає на соціально-економічний розвиток регіону та держави загалом.

Ключові слова: об'єднана територіальна громада (ОТГ), економічне забезпечення, економічний розвиток, місцевий бюджет, доходи, трансферти, фінансова спроможність громади.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-1-135-142>

Табл.: 2. **Бібл.:** 11.

Сахно Тетяна Андріївна – аспірантка кафедри обліку, аналізу і оподаткування, Черкаський державний технологічний університет (бул. Шевченка, 460, Черкаси, 18006, Україна)

E-mail: t_sahno@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3919-0377>

УДК 332.14:352](477)

JEL: O18; P49; R10

Сахно Т. А. Экономическое обеспечение деятельности объединенных территориальных общин

Статья посвящена исследованию особенностей формирования экономического потенциала объединенных территориальных общин. Целью статьи является определение сущности и исследование составляющих экономического обеспечения деятельности объединенных территориальных общин. Систематизированы подходы к экономическому развитию объединений и их финансовому обеспечению с точки зрения местного экономического развития. Определены основные факторы местного экономического развития. Раскрыты категории составляющих экономическое обеспечение объединений, порядок формирования местных бюджетов. Определены изменения в Бюджетном кодексе Украины, которые влияют на формирование бюджетов объединенных территориальных общин. Проведен сравнительный анализ и отслежена динамика роста доходов местных бюджетов объединенных территориальных общин на примере Черкасской области. Среди очевидных категорий, которые способны влиять на процессы формирования местного бюджета, – особенности административно-территориальных единиц. Проведен анализ отдельных финансовых показателей исполнения бюджетов объединенных общин в разрезе регионов Украины. Основные преимущества этого метода заключаются в определении степени финансовой самостоятельности объединений. Определены факторы влияния на финансовую самостоятельность общины. Выяснено, что экономическая самостоятельность общины зависит от финансовых ресурсов, формирующих местный бюджет, и факторов влияния на его наращивание. Экономическое обеспечение жизнедеятельности объединенных территориальных общин является основой местного экономического развития и первоочередной задачей органов местного самоуправления. Укрепление их финансовой независимости влияет на социально-экономическое развитие региона и государства в целом.

Ключевые слова: объединенная территориальная община (ОТО), экономическое обеспечение, экономическое развитие, местный бюджет, доходы, трансферты, финансовая состоятельность общины.

Табл.: 2. **Библ.:** 11.

Сахно Татьяна Андреевна – аспирантка кафедры учета, анализа и налогообложения, Черкасский государственный технологический университет (бул. Шевченко, 460, Черкасы, 18006, Украина)

E-mail: t_sahno@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3919-0377>

Sakhno T. A. Economic Support for the Activities of United Territorial Communities

The article is concerned with studying the peculiarities of formation of the economic potential of united territorial communities. The article is aimed at defining the essence and exploring the components of economic support for the activities of united territorial communities. Approaches to the economic development of territorial unions and their financial support in terms of local economic development are systematized. The main factors of local economic development are defined. The categories that constitute the economic security of territorial unions, the order of formation of local budgets are disclosed. Changes in the Budget Code of Ukraine, which impact the formation of budgets of the united territorial communities, are determined. A comparative analysis is carried out and the dynamics of the growth of revenues of local budgets of the united territorial communities are tracked on the example of Cherkasy region. Among the obvious categories that can influence the processes of formation of the local budget are the peculiarities of administrative-territorial units. The analysis of individual financial indicators of performance of the budgets of the united communities in the context of the regions of Ukraine is carried out. The main advantages of this method are to determine the degree of financial autonomy of associations. Factors of influence on the financial viability of community are defined. It is found out that the economic autonomy of community depends on the financial resources that form the local budget and the factors influencing its build-up. The economic life support for the united territorial communities is the basis of local economic development and a priority for local governments. Strengthening their financial independence affects the socio-economic development of the region and the State as a whole.

Keywords: united territorial community (UTC), economic support, economic development, local budget, incomes, transfers, financial viability of community.

Tabl.: 2. **Bibl.:** 11.

Sakhno Tetiana A. – Postgraduate Student of the Department of Accounting, Analysis and Taxation, Cherkasy State Technological University (460 Shevchenka Blvd., Cherkasy, 18006, Ukraine)

E-mail: t_sakhno@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3919-0377>

Адміністративно-територіальна реформа в Україні та зміни в територіальній організації влади активізували питання розподілу повноважень між органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, надали поштовх для створення нового економічного базису розвитку територій. На початок 2015 р. були сформовані передумови формування нових суб'єктів суспільних відносин – об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

Сучасна Україна характеризується високою динамікою суспільно-економічних процесів. Зміна інституційних засад системи місцевого самоврядування, яка відбулася останніми роками, надала нові можливості для формування місцевих бюджетів, фінансового забезпечення місцевого економічного розвитку.

Проблематика формування економічного потенціалу ОТГ залишається актуальною упродовж тривалого часу. Значний інтерес науковців зосереджений на дослідженні процесів життєдіяльності громад, створенні сприятливих умов для розвитку бізнесу та підприємницької діяльності населення. Потребує підвищеної дослідницької уваги економічна основа розвитку громад, належного фінансового, ресурсного забезпечення, стимулювання до пошуку додаткових засобів та механізмів її функціонування.

Питання економічного забезпечення територіальних громад, у тому числі об'єднаних, висвітлено у працях багатьох вчених. Зокрема, проблематиці економічного розвитку приділяли увагу: Бобровська О. Ю., Полянська Я. В., Пальчук В. Е. [1; 8]. Механізми економічної координації ОТГ досліджено в колективній роботі Мікловди В. П., Пітюлича М. І., Сембера С. В. [4]. Особливостям формування бюджетів присвячені праці Горина В. П., Нездойминого О. Є., Подвірної Т. В., Хрупович С. Є. [2; 6; 11]. Фінансову складову розглядають Корбутяк А. Г., Сокровольська Н. Я., Патицька Х. О. [3; 9]. Разом із тим, питання економічного забезпечення ОТГ потребують постійного моніторингу

за умов нестійкої макроекономічної ситуації, зростання політичної нестабільності.

Мета статті – визначення сутності та дослідження складових економічного забезпечення діяльності об'єднаних територіальних громад, стану та особливостей економічного забезпечення їх розвитку.

Аналіз наукових напрацювань щодо економічного розвитку ОТГ свідчить про наявність різних підходів.

Основним джерелом посилення економічного потенціалу та зростання в об'єднаних територіальних громадах, як зазначає Пальчук В. Е., є наповнення місцевих бюджетів податковими надходженнями від бізнес-структур території, залучення інвесторів, розвитку підприємництва, сільської кооперації, аграрного бізнесу, фермерства, сприяння переробці сільгосппродукції на місцях [8]. Іншими словами, бюджетне забезпечення території, безпосередньо залежить від її економічної активності її суб'єктів.

Автори Корбутяк А. Г. і Сокровольська Н. Я. зазначають, що економічний розвиток ОТГ має бути забезпечений ресурсною та фінансовою складовою. Адміністративно-територіальна реформа послужила внесенню змін до Податкового та Бюджетного кодексів, які підвищують економічну спроможність об'єднаних громад і надають можливості збільшення фінансових надходжень місцевих бюджетів [3]. Важливим акцентом, на думку авторів, є те, що бюджетна децентралізація має бути окреслена чітким колом повноважень центральної влади та органів місцевого самоврядування в розподілі фінансів місцевого рівня.

Зарубіжний досвід формування економічного та фінансового потенціалів територіальних громад (Патицька Х. О. [9]) доводить, що забезпечення економічного розвитку громад потребує: супроводу повноважень від державних органів влади до місцевих

належними фінансовими ресурсами; відповідності територіальних одиниць визначеним вимогам та умовам розвитку держави; приваблення та залучення інвестиційного потенціалу; забезпечення стабільності внутрішнього розвитку.

Горин В. П. вбачає, що фінансова незалежність, а, відповідно, і економічне зростання життєдіяльності ОТГ залежить від резервів збільшення власних доходів бюджетів за рахунок: податку від доходів фізичних осіб, шляхом стимулювання економіки місцевого рівня; залучення інвестицій; збільшення оплати праці; оподаткування нерухомого майна; доходів від використання комунальної власності [2]. Дослідник наголошує, що збільшення фінансової складової громади здатні забезпечити органи місцевої влади комплексною роботою стосовно нелегальної діяльності суб'єктів господарювання та стимулювання їх реєстрації, протидією незареєстрованій зайнятості населення, а також об'єктивне оцінювання вартості нерухомості – майна та спадщини щодо соціальної справедливості.

Хрупович С. Є. та Подвірна Т. В. розглядають фінансову спроможність місцевих бюджетів як категорію економічного забезпечення розвитку місцевої спільноти. Основою вони вбачають особливості ефективного створення бюджету громади за рахунок джерел доходів місцевих бюджетів та податків [11]. Автори наголошують на тому, що саме бюджетна децентралізація спонукає громади до об'єднання, що в результаті надасть їм можливість отримання значно більших фінансових ресурсів через механізм переходу бюджетів об'єднання на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом.

Децентралізація бюджетної системи держави позитивно вплинула на збільшення доходів бюджету ОТГ порівняно з необ'єднаними громадами. Особливостями формування бюджету ОТГ (Нездойминова О. Є. [6]) є: міжбюджетні відносини між державним бюджетом і бюджетом ОТГ; зарахування 60% податку на доходи фізичних осіб (до об'єднання цей податок зараховувався до районного бюджету); особливості фінансування видатків на утримання бюджетної сфери. Фундаментом економічного розвитку території дослідник виділяє бюджет розвитку місцевих бюджетів та схиляється до думки, що організація формування та розподілу бюджету потребує підвищеної уваги та врахування нормативно-правового забезпечення.

Таким чином, основним важелем економічного забезпечення життєдіяльності ОТГ є місцевий бюджет. Здатність самостійно його формувати, пошуки шляхів збільшення його дохідної частини, їх раціональний розподіл, використання та нарощення фінансових ресурсів є факторами, які визначають фінансову самодостатність об'єднання.

На даний час в Україні продовжується активна робота по формуванню незалежних та фінансово

спроможних територіальних громад через процедуру їх добровільного об'єднання. У результаті реалізації реформи децентралізації у 2015–2019 рр. було сформовано 1 009 об'єднаних територіальних громад, з яких: у 92 призначено перші вибори; 30 очікують рішення ЦВК про призначення перших виборів; 43 ОТГ з адміністративними центрами в містах обласного значення [5]. При об'єднанні громади отримують більші обов'язки та повноваження, ресурсне забезпечення.

За роки незалежності держави проблема економічної спроможності громад, переважно сільських, загострилася. Це пов'язано з тим, що значна частина місцевих фінансів є однією з найбільш складних проблем їх розвитку. Реальність розвитку території залежить від фінансових ресурсів, достатніх для вирішення питань місцевого значення. Значна частина фінансових ресурсів (дохідної частини) місцевих бюджетів формується за рахунок місцевих податків та зборів. У практиці сьогодення місцеве самоврядування не здатне забезпечити наповнення дохідної частини місцевого бюджету та є залежним від держави. Слабким у фінансовому відношенні громадам задля усунення фінансових диспропорцій надається державна фінансова підтримка. Зменшення частки власних надходжень компенсується наданням трансфертів з державного бюджету. Державні дотації та субвенції на розвиток громади забезпечують місцеве самоврядування додатковими можливостями для надання якісних послуг, відсутніх раніше, особливо для сільських територій.

Реформа децентралізації надала громадам можливості для забезпечення та зміцнення економічної бази місцевого розвитку через отримані ресурси та фінанси. На новоутворення покладено власні та делеговані повноваження, спрямовані на вирішення питань місцевого розвитку. Одним із основних повноважень органів місцевого самоврядування є забезпечення місцевого економічного розвитку. Економічна основа діяльності ОТГ складається з:

- ✦ місцевого бюджету, який являє собою фонд фінансових ресурсів та є інструментом забезпечення завдань і функцій місцевого рівня (самоврядування). Доходи місцевих бюджетів формуються з податкових і неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом;
- ✦ трансфертів з державного бюджету у вигляді коштів, які збалансовують та вирівнюють фінансову спроможність місцевих бюджетів (дотації та субвенції з державного бюджету);
- ✦ коштів Державного фонду регіонального розвитку, як фінансової підтримки у вигляді субвенції, на виконання програм і проектів (місцевого самоврядування) згідно із планами соціально-економічного розвитку територій спрямованих на формування означеної інфраструктури;

- ✦ коштів Європейського Союзу за Програмою підтримки секторальної політики в Україні.

За роки незалежності України бюджетна система являла собою сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів (областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя) з урахуванням економічних відносин між державою та адміністративно-територіальними одиницями.

У зв'язку із фінансовою децентралізацією внесено зміни у формування бюджетної системи держави, яка натеper складається з державного бюджету та місцевих бюджетів (бюджети міст обласного значення, бюджети ОТГ, зведені бюджети районів). Державний бюджет не передбачає покриття бюджетних зобов'язань органів місцевого самоврядування державними коштами, водночас і місцеві бюджети не несуть відповідальність за зобов'язання держави.

Фіскальна децентралізація сприяла внесенню змін до Бюджетного та Податкового кодексів України, що позитивно вплинуло на розвиток місцевого самоврядування та зміцнило економічні можливості громад. Перерозподіл загальнодержавних податків зафіксував за кожним об'єднанням стабільну дохідну базу для реалізації її функцій. Їх бюджети стали відповідними до бюджетів міст обласного значення. Наявність власних дохідних джерел надало право визначення напрямів їх використання. Самостійність місцевих бюджетів ОТГ та їх фінансова незалежність визначено державою на законодавчому рівні. Вони не підпорядковуються міським, обласним і районним бюджетам. Законодавчі зміни до Бюджетного та Податкового кодексів, із урахуванням поновленої фінансової складової місцевих бюджетів, визначають особливості формування бюджетів ОТГ:

- ✦ підвищення самостійності у складанні прогнозів та проектів місцевих бюджетів;
- ✦ розширення дохідної бази місцевих бюджетів – зарахування 60% податку на доходи фізичних осіб – займає найбільшу частку у власних доходах, значно перевищуючи інші дохідні джерела. Попереднє зарахування проводилося до районного бюджету. Доходи бюджетів ОТГ визначаються відповідно до Бюджетного Кодексу України – загальний фонд, спеціальний фонд і бюджет розвитку;
- ✦ мають прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом – пряме надходження коштів з Державного бюджету України на плановий рік у вигляді міжбюджетних трансфертів до місцевого бюджету громади, а саме: медична та освітня субвенції; базова дотація; інші дотації та субвенції, якщо є потреби для надання або отримання певних міжбюджетних трансфертів;
- ✦ децентралізація видаткових повноважень, що делеговані державою в соціально-культурній

сфері: утримання закладів освітньої, медичної та культурної сфери, соціального забезпечення та захисту;

- ✦ здійснення місцевих внутрішніх запозичень, зовнішніх запозичень від міжнародних фінансових організацій з метою фінансування бюджету розвитку;
- ✦ спрощення процедури надання місцевих гарантій;
- ✦ самостійний вибір установ з обслуговування коштів власних надходжень та місцевих бюджетів розвитку.

Здійснюється бюджетне вирівнювання шляхом застосування системи горизонтального вирівнювання податкової спроможності. Різниця соціально-економічного розвитку територій потребує вирівнювання видатків між місцевими та державним бюджетами. За потреби, базова дотація призначається місцевому бюджету з державного, а реверсна – з місцевого до державного бюджету та розраховується лише за податком на доходи фізичних осіб. Інші платежі залишаються в розпорядженні місцевих бюджетів та не підлягають вирівнюванню. Проведення горизонтального вирівнювання податкоспроможності та розрахунку обсягів дотацій здійснюють за такими параметрами: кількість населення; надходження податку на доходи фізичних осіб за останній звітний бюджетний період; індекс податкоспроможності відповідного бюджету. Базову дотацію потребують місцеві бюджети з рівнем надходжень податку на доходи фізичних осіб на одну особу нижче 0,9 середнього показника по Україні (80% суми, необхідної до рівня показника 0,9) для підвищення рівня їх забезпеченості. Реверсна дотація застосовується до бюджетів ОТГ, де цей показник вищий за 1,1 середнього в Україні (передається до державного бюджету 50% перевищення індексу податкоспроможності 1,1). Вирівнювання не здійснюється, якщо в місцевому бюджеті рівень надходжень податку на доходи фізичних осіб на одного жителя коливається в межах 0,9–1,1.

Даний підхід стимулює органи місцевого самоврядування розширювати базу оподаткування та залучати додаткові фінансові надходження, що сприяє збільшенню доходів загального фонду бюджетів ОТГ.

Для формування уявлення про ступінь фінансової незалежності та самодостатності громад проаналізовано показники виконання бюджетів ОТГ за три квартали 2019 р. станом на 01.10.2019 р., а саме: середній показник доходів бюджету на 1-го мешканця, рівень дотаційності бюджетів у питомій вазі, видатки без трансфертів на утримання апарату управління в доходах загального фонду, питома вага суми заробітної плати з нарахуваннями у видатках загального фонду (табл. 1).

Серед 806 ОТГ середній показник доходів бюджету на 1-го мешканця у загальному фонді найви-

Фінансові показники виконання бюджетів ОТГ областей України за три квартали 2019 р.

Область	Кількість ОТГ	Середній показник доходів бюджету на 1-го мешканця (загальний фонд), грн	Питома вага дотаційності бюджетів (середній показник базової (+), реверсної (-) дотації в доходах, %	Видатки без трансфертів у доходах загального фонду на утримання апарату управління (питома вага), %	Сума заробітної плати з нарахуваннями у видатках загального фонду (питома вага), %
Вінницька	37	3206,5	4,02	27,2	74,2
Волинська	50	2588,0	9,08	31,3	77,9
Дніпропетровська	62	4402,7	9,59	25,2	70,4
Донецька	10	5103,0	4,09	29,3	67,8
Житомирська	53	3135,4	5,76	30,2	75,9
Закарпатська	6	3367,9	-5,31	26,3	76,8
Запорізька	44	3092,9	4,76	29,6	73,5
Івано-Франківська	30	1648,8	1,04	46,7	79,6
Київська	16	4600,6	0,25	21,2	61,0
Кіровоградська	20	4569,4	-1,59	23,3	64,8
Луганська	9	2770,5	18,84	35,5	74,8
Львівська	40	2525,0	10,81	37,4	77,6
Миколаївська	29	3543,6	3,76	21,2	75,1
Одеська	28	3562,0	6,02	23,4	70,7
Полтавська	45	4988,4	-0,83	24,4	68,1
Рівненська	32	2316,2	9,76	36,0	79,8
Сумська	30	3617,1	2,56	26,5	71,0
Тернопільська	49	2238,2	9,11	34,2	76,3
Харківська	17	4497,7	2,36	23,0	63,2
Херсонська	28	2747,9	6,22	32,3	89,9
Хмельницька	45	2750,4	5,56	27,8	75,7
Черкаська	54	3365,3	-4,54	31,1	74,7
Чернівецька	33	1714,9	13,65	37,6	82,1
Чернігівська	39	3382,1	2,14	27,4	74,4

Джерело: складено за даними [10].

щу позначку має в Донецькій (10 ОТГ, 5103,0 грн) і Полтавській (45 ОТГ, 4988,4 грн) областях. Найнижчі значення показника – у Івано-Франківській (30 ОТГ, 1648,8 грн) і Чернівецькій (33 ОТГ, 1714,9 грн) областях. За регіонами України спостерігається відчутна різниця між мінімальним і максимальним показником – Донецький та Чернівецький регіони. Дані відображають рівень забезпеченості фінансовими ресурсами та здатність громади максимально правильно використовувати наявний потенціал для подальшого розвитку. Даний показник залежить від кількості населення об'єднання (чим більша чисельність, тим вищі показники надходжень) та розташування на ній потужних бюджетотворюючих підприємств.

Протягом періоду фіскальної децентралізації актуальним є питання залежності місцевих бюджетів

від фінансової допомоги держави у вигляді дотацій. Рівень дотаційності бюджетів ОТГ визначає ступінь залежності громад від фінансової підтримки з державного бюджету. Середній показник за регіонами України вказує на те, що більш дотаційними є Закарпатська, Кіровоградська, Полтавська та Черкаська області.

У формуванні видатків у доходах загального фонду на утримання апарату управління без урахування трансфертів лідируючими є Івано-Франківська (46,7%) і Чернівецька (37,6%) області. Найменші показники в Київській (16 ОТГ – 21,2%) і Миколаївській (29 ОТГ – 21,2%) областях. Даний показник визначає частку бюджетних коштів, які витрачаються на адміністративний корпус громади [10].

Питома вага суми заробітної плати з нарахуваннями у видатках загального фонду є часткою, яка визначає розмір витрат на виплату заробітної плати працівникам державних установ за рахунок загального фонду бюджету ОТГ.

Даний моніторинг надає органам місцевого самоврядування можливість виявити похибки у виконанні місцевого бюджету та вжити заходів у плануванні майбутніх періодів, а також служить зразком для формування перспективних планів розвитку майбутніх громад на стадії їх об'єднання.

Наведені показники характеризують ситуацію в цілому в державі. На прикладі Черкаського регіону відслідковуємо динаміку зростання місцевих бюджетів ОТГ з 2016 р. по перший квартал 2019 р. (табл. 2).

Таблиця 2

**Показники розвитку ОТГ Черкаського регіону
за 2016–2019 рр.**

Рік	Кількість ОТГ	Власні доходи бюджетів ОТГ, млн грн
2016	3	28,1
2017	6	117,5
2018	26	634
2019 (I квартал)	54	322,2

Джерело: складено за даними [7].

У період з 2016 по 2019 рр. на Черкащині сформовано 54 ОТГ. Так, у 2016 р. було утворено перші 3 об'єднання регіону, у 2017 р. їх кількість становила 6 ОТГ, у 2018 р. – 26 ОТГ і на перший квартал 2019 р. – 54 ОТГ. Пропорційно до збільшення кількості об'єднань збільшилися доходи їх бюджетів. Так, у 2016 р. їх сума складала 28,1 млн грн, а на квітень 2019 р. – 322,2 млн грн, що в 11,4 разу (294,1 млн грн) більше від початкового року. На початку 2019 р. дохід на одного мешканця становив близько 5 тис. грн [7].

ОТГ Черкаської області отримують фінансову допомогу у вигляді субвенцій: на розвиток інфраструктури, на соціально-економічний розвиток; кошти Державного фонду регіонального розвитку; секторальну підтримку Європейського Союзу.

Субвенція на інфраструктуру регіону у 2018 р. (26 ОТГ) складала 46,8 млн грн, у 2019 р. (54 ОТГ) – 95,6 млн грн, що майже вдвічі більше попереднього року, але й кількість ОТГ зросла у два рази. Програмою підтримки секторальної політики в Україні, яку фінансує Європейський Союз, у 2018 р. було передбачено 600 стартапів за регіонами держави, один з яких був представлений Черкащиною. Було отримано фінансування у сумі 600 млн грн. У 2019 р. Державний фонд регіонального розвитку надав громадам області 22,4 млн грн на реалізацію місцевих проектів і програм [7].

Таким чином, щорічне збільшення власних доходів ОТГ Черкащини стало можливим завдяки утворенню нових об'єднань, які мають фінансові переваги на відміну від окремих необ'єднаних територіальних громад, а також вдало складеним перспективним планам розвитку ОТГ регіону відповідно до його основних потреб.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів дає змогу дійти висновку, що велика кількість ОТГ у регіоні не завжди здатна забезпечити високу фінансову спроможність громади. Основними категоріями, здатними вплинути на її підвищення, є: кількість громад, які входять в об'єднання; наявність потужних підприємств; достатня кількість трудового потенціалу, що надасть можливість збільшення власних доходів ОТГ. Закономірністю є те, що великі громади мають кращі перспективи для розвитку, тому що мають можливості більш вигідного розвитку малого та середнього бізнесу через наявність кваліфікованих трудових ресурсів та об'ємний ринок збуту товарів і послуг на місцевому рівні. За рахунок наявності перелічених категорій автоматично відбувається зростання податкового потенціалу, що є індикатором у збільшенні можливостей фінансування установ та закладів комунальної власності, об'єктів інфраструктури та сприяє підвищенню рівня надання комунальних і суспільних послуг. Органи місцевого самоврядування повинні самостійно рекламувати себе в економічному просторі держави, готувати привабливі інвестиційні пропозиції та запрошувати роботодавців на вигідних для них умовах, які на партнерських основах будуть сприяти економічній активності місцевого малого та середнього бізнесу, що надасть збільшення робочих місць та забезпечить наповнення місцевого бюджету об'єднаних громад, зменшуючи залежність від державного.

Таким чином, в економічному забезпеченні місцевого економічного розвитку ключовим чинником є саме фінансова складова – місцевий бюджет і джерела його формування, нарощення дохідної частини та пошук резервів надходжень до бюджету, збільшення фінансових ресурсів за рахунок наявних та якісне управління ними. Усі ці фактори здатні забезпечити самодостатність та економічну спроможність громади. Фінансова самодостатність ОТГ сприяє економічній самостійності, що є запорукою ефективного господарського розвитку територій шляхом задоволення інтересів громад і потреб населення в отриманні суспільних послуг. Підвищення рівня фінансової спроможності ОТГ вирішується за рахунок нарощення та використання власного економічного потенціалу, стимулювання та підтримки розвитку місцевого бізнесу, сучасних форм господарської діяльності, залучення населення до підприємницької діяльності, створення привабливих умов для інвесторів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобровська О. Ю., Полянська Я. В. Генеза економічних відносин у територіальних громадах як ресурс їх розвитку. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 3. С. 107–115. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_03\(38\)/16.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_03(38)/16.pdf)
2. Горин В. П. Резерви збільшення доходів бюджетів територіальних громад в умовах реформи децентралізації. *Бізнес-навігатор*. 2018. Вип. 6. С. 168–172. URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2018/49_2018/37.pdf
3. Корбутяк А. Г., Сокровольська Н. Я. Фінансування повноважень органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації. *Ефективна економіка*. 2018. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/104.pdf
4. Мікловда В. П., Пітиulich М. І., Сембер С. В. Теоретичні підходи до формування механізму економічної координації діяльності об'єднаних територіальних громад. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 5. С. 59–63. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20185\(133\)/sep20185\(133\)_059_MiklovdaVP,PityulychMI,SemberSV.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20185(133)/sep20185(133)_059_MiklovdaVP,PityulychMI,SemberSV.pdf)
5. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10.12.2019 р. / Міністерство розвитку громад та територій України. Київ, 2019. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/506/10.12.2019.pdf>
6. Нездойминога О. Є. Особливості формування бюджету територіальної громади. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 11. С. 443–449. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/11_ukr/71.pdf
7. Спасібіна С. В. Чому ОТГ – це не в мінус? Пояснюємо на досвіді черкаських громад / Громадська організація «Черкаська інформаційна агенція 18000». Травень, 2019 р. URL: <https://18000.com.ua/strichkanovin/chomu-otg-ce-ne-v-minus-poyasnyuemo-nadovidi-cherkaskix-gromad/>
8. Пальчук В. Е. Розвиток економічного потенціалу громад у рамках реформи з децентралізації. *Україна: події, факти, коментарі*. 2018. Вип. № 11. С. 38–50. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3646:ekonomichnij-rozvitok-gromad-v-ramkakh-detsentralizatsiji&catid=64&Itemid=376
9. Патицька Х. О. Особливості формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад у країнах ЄС. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 4. С. 102–107. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20184\(132\)/sep20184\(132\)_102_PatytskaKh.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20184(132)/sep20184(132)_102_PatytskaKh.pdf)
10. Показники виконання бюджетів ОТГ за 9 місяців 2019 року у розрізі областей – дані експертів. Аналіз бюджетів ОТГ // Децентралізація дає можливість. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/11926>
11. Хрупович С. Є., Подвірна Т. В. Фінансова спроможність бюджетів об'єднаних територіальних громад. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 13. С. 1259–1262. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/13_ukr/209.pdf

Науковий керівник – Чиж В. І., доктор економічних наук, професор кафедри обліку, аналізу і оподаткування Черкаського державного технологічного університету

REFERENCES

- Bobrovska, O. Yu., and Polianska, Ya. V. "Geneza ekonomichnykh vidnosyn u terytorialnykh hromadakh yak resurs yikh rozvytku" [Genesis of Economic Relations in Territorial Communities as the Resource of their Development]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*. 2018. [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_03\(38\)/16.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_03(38)/16.pdf)
- Horyn, V. P. "Rezervy zbilshennia dokhodiv biudzhetyv terytorialnykh hromad v umovakh reformy detsentralizatsii" [Reserves of Increasing of Local Communities' Budgets Revenues in the Decentralization Reform Conditions]. *Biznes-navihator*. 2018. http://business-navigator.ks.ua/journals/2018/49_2018/37.pdf
- Khrupovych, S. Ye., and Podvirna, T. V. "Finansova spro-mozhnist biudzhetyv obiednanykh terytorialnykh hromad" [Financial Capacity of the United Territorial Communities Budgets]. *Ekonomika i suspilstvo*. 2017. http://www.economyandsociety.in.ua/journal/13_ukr/209.pdf
- Korbutiak, A. H., and Sokrovska, N. Ya. "Finansuvannia povnovazhen orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v umovakh detsentralizatsii" [Financing the Powers of Local Government in a Decentralized Environment]. *Efektivna ekonomika*. 2018. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/104.pdf
- "Monitorynh protsesu detsentralizatsii vlady ta reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia stanom na 10.12.2019 r." [Monitoring of the Process of Decentralization of Power and Reform of Local Self-Government as of 10.12.2019]. *Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy*. Kyiv, 2019. <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/506/10.12.2019.pdf>
- Miklovda, V. P., Pityulych, M. I., and Sember, S. V. "Teoretychni pidkhody do formuvannia mekhanizmu ekonomichnoi koordynatsii diialnosti obiednanykh terytorialnykh hromad" [Theoretical Approaches to the Formation of the Mechanism of Economic Coordination of the United Territorial Communities' Activity]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*. 2018. [http://ird.gov.ua/sep/sep20185\(133\)/sep20185\(133\)_059_MiklovdaVP,PityulychMI,SemberSV.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20185(133)/sep20185(133)_059_MiklovdaVP,PityulychMI,SemberSV.pdf)
- Nezdoimynoha, O. Ye. "Osoblyvosti formuvannia biudzhetu terytorialnoi hromady" [Peculiarities of Formation of the Budget of the Territorial Community]. *Ekonomika i suspilstvo*. 2017. http://www.economyandsociety.in.ua/journal/11_ukr/71.pdf
- "Pokaznyky vykonannia biudzhetyv OTH za 9 misiatsiv 2019 roku u rozrizi oblastei – dani ekspertiv. Analiz biudzhetyv OTH" [United Territorial Communities Budget Execution Figures for the 9 Months of 2019, Broken Down by Oblasts – Expert Data. Analysis of United Territorial Communities Budgets]. *Detsentralizatsiia daie mozhlyvosti*. <https://decentralization.gov.ua/news/11926>
- Palchuk, V. E. "Rozvytok ekonomichnoho potentsialu hromad u ramkakh reformy z detsentralizatsii" [De-

veloping the Economic Potential of Communities through Decentralization Reform]. *Ukraina: podii, fakty, komentari*. 2018. http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3646:ekonomichnij-rozvitok-gromad-v-ramkakh-detsentralizatsiji&catid=64&Itemid=376

Patytska, Kh. O. "Osoblyvosti formuvannia finansovo-ekonomichnoho potentsialu terytorialnykh hromad u krainakh Yes" [Features of the Financial and Economic Potential Formation of Territorial Communities in the

EU Countries]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*. 2018. [http://ird.gov.ua/sep/sep20184\(132\)/sep20184\(132\)_102_PatytskaKh.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20184(132)/sep20184(132)_102_PatytskaKh.pdf)

Spasibina, S. V. "Chomu OTH - tse ne v minus? Poiasniuemo na dosvidi cherkaskykh hromad" [Why is UTC not Negative? We Explain the Experience of Cherkassy Communities]. *Hromadska orhanizatsiia «Cherkaska informatsiina ahentsiia 18000»*. May, 2019. <https://18000.com.ua/strichka-novin/chomu-otg-ce-ne-v-minus-poyasnyuyemo-na-dosvidi-cherkaskix-gromad/>

УДК 332.14

JEL: O18; L26; P48; R11; R13; R58

УСУНЕННЯ ДИСПРОПОРЦІЙ У РЕГІОНІ ЯК ПІДҐРУНТЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

©2020 КУЗЬМИНЧУК Н. В., КУЦЕНКО Т. М.

УДК 332.14

JEL: O18; L26; P48; R11; R13; R58

Кузьминчук Н. В., Куценко Т. М. Усування диспропорцій у регіоні як підґрунтя розвитку підприємницької діяльності

У статті досліджено прояви асиметрії як відображення існуючих диспропорцій соціально-економічного розвитку країни та регіону. Досліджено, що існуючі форми диспропорцій (асиметрії) мають як об'єктивний, так і суб'єктивний характер прояву, а також відповідний вплив на асиметрію просторового розвитку. Досліджено чинники комплексної дії, які спричиняють поглиблення міжрегіональних асиметрій у нинішніх умовах. Підкреслено, що формування соціально-економічної політики на територіальному рівні повинно здійснюватися на основі диференційованого підходу відповідно до стану та умов функціонування регіону, особливостей здійснення підприємницької діяльності. Проаналізовано існуючі підходи до виявлення диспропорцій (асиметрії), які відрізняються за системами показників, що використовуються, та методикою визначення міжрегіональних і міжгалузевих деформацій розвитку регіонів. Установлено, що співвідношення між найбільшим і найменшим значенням соціально-економічних показників розвитку регіону дозволяє встановити рівень регіональних соціально-економічних диспропорцій. Для дослідження асиметричних процесів у регіонах запропоновано використовувати відносні показники, які є більш змістовними, глибокими та значущими та які повніше віддзеркалюють глибинні ознаки диференціації та враховують результати підприємницької діяльності. Зазначено, що з метою згладжування асиметрії розвитку необхідно використовувати фінансове вирівнювання. Вирівнювати фінансові можливості територій необхідно виходячи з економічного, соціального, екологічного та демографічного стану відповідного регіону, активності суб'єктів підприємницької діяльності на основі встановлення реальних нормативів їх бюджетної забезпеченості.

Ключові слова: асиметрія, диспропорція, міжрегіональні асиметрії, механізм фінансового вирівнювання, підприємницька діяльність.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-1-142-148>

Бібл.: 14.

Кузьминчук Наталія Валеріївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: nkuzminchuk@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9844-3429>

Куценко Тетяна Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: chkutsenko@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7800-2987>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/AAB-7291-2019>

УДК 332.14

JEL: O18; L26; P48; R11; R13; R58

Кузьминчук Н. В., Куценко Т. М. Устранение диспропорций в регионе как основа развития предпринимательской деятельности

В статье исследованы проявления асимметрии как отражение существующих диспропорций социально-экономического развития страны и региона. Доказано, что существующие формы диспропорций (асимметрии) имеют как объективный, так и субъективный характер проявления, а также соответствующее влияние на асимметрию пространственного развития. Исследованы факторы комплексного действия, вызывающие углубление межрегиональных асимметрий в нынешних условиях. Подчеркнуто, что формирование социально-экономической политики на территориальном уровне должно осуществляться на основе дифференцированного подхода в соответствии с состоянием и условиями функционирования региона, особенностями осуществления предпринимательской деятельности. Проанализированы существующие подходы к выявлению диспропорций (асимметрии), которые отличаются системами используемых показателей и методикой определения межрегиональных и межотраслевых деформаций развития регионов. Установлено, что соотношение между наибольшим и наименьшим значением социально-экономических показателей развития региона позволяет определить уровень региональных социально-экономических диспропорций. Для исследования асимметричных процессов в регионах предложено использовать относительные показатели, которые являются более содержательными, глубокими и значимыми, а также полнее отражают глубинные признаки дифференциации и учитывают результаты предпринимательской деятельности. Указано, что в целях сглаживания асимметрии развития необходимо использовать финансовое выравнивание.